

anań biysharanıń tóbesi kókke jeter edi. [9:565]. Onıń kókten tilegeni jerden tabıldı [9:504]. Dushpan samoleti ol jaylardıń kúlin kókke suwırdı, bombalap ketti [9:538].

Bazıda awızeki sóylewde kók lekseması basqa sózler arqalı da beriledi: *Biziń Bozuǵlanıń alıp kelgen qızı ońlı emes ǵoy, kózleri duzday, murı bizdey, jurt aqtarıp alǵan qızı ma, “jigit kózi menen qız alma”, -degen,-dedi [3:243]. Jıynalǵan jurt Irisnazardan burın orıs qızǵa intıqtı. Margarita da ashıq júz benen hámmege sálem berdi. Qısınıp oturmadı.- Sálem, jeñesheler! Sálemetsiz be?-Qazaq pa, deymen? -dep sıbırlastı hayallar.- Qayaqtıń qazaǵı! Kózine qaramaysañ ba, duzday!* [10:354]. Tilde kózdiń kók reńli bolıwın “kózi duzday” sóz dizbegi arqalı bildirilip, bunda unamsız máni basımırmaq boladı, kózi kók adamnıń kózi qattı degen túsiniq te ushırasadı.

Jasıl reńi jaslıqtıń simvolı sıpatında qaraladı. *Sarı boyaw – kewlimdegi qayǵı-muń, Qara boyaw – táǵdirimniń gúwasi. Jasıl boyaw – ármanları jaslıqtıń, Qızıl boyaw –*

*jüregimniń jarası* [16:120].

Tilde ala reńi awıspalı mánide az sanda ushırasadı, ol tek alawızlıq sózinde unamsız konnotaciya jasaydı: *Solay etip, Ayzada ekewimizdiń aramızda azmazlap alawızlıq payda boldı* [6:173]. *Mánisi-qarama-qarsılıq, awızbirshiliktiń joqlıǵı, bir-birine isenbewshilik* [5:86].

Bul misallardaǵı baylıq, jaslıq, qorǵanıw, ómir, uyalıw, rawajlanıw, quwanıw mánilerinde kelgen reńlerdiń awıspalı mánisi jaqsılıq konceptiniń periferiyalıq maydanına kirse, ólim, kesellik, jawızlıq, alawızlıq, zulımlıq, jarlılıq, arsızlıq jamanlıq konceptiniń maydanına kiriwshi túsiniqler esaplanadı.

**Juwmaq.** Solay etip, qaraqalpaq tilinde reńdi bildiriwshi jasıl, kók, qızıl, leksemaları hám unamlı, hám unamsız ottenkaǵa iye bolǵan konnotativ mánili birlikler quramında kelip, pikirdiń tásirshenligin támiyinlewge xızmet etedi. Al, sarı, sur, ala, reńleri bolsa awıspalı mánide unamsız máni bildiriwde ónimli qollanılıwın úyrendik.

### Ádebiyatlar

1. Абдиназимов Ш. «Қырк қыз» дәстаны лексикасы. Автореф. дис. ... канд. фил. наук. – Нөкис: 1992, 73-б.
2. Филиппов А.В. К проблеме лексической коннотации. – М.: // Вопросы языкознания. 1978. №1. – С.57-63.
3. Қарақалпақ фольклоры, 77-87 т. – Нөкис: «Илим» 2014.
4. Қарақалпақ фольклоры, 77-87 т. – Нөкис: «Илим» 2014.
5. Қарақалпақ тилиниң түсиндирме сөзлиги. IV том. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 2023.
6. Қайыпбергенов Т. Повестьлер. – Нөкис: «Билим», 2018.
7. Мәтмуратов Қ. Тербенбес. – Нөкис: «Билим», 2004.
8. Миронова Л.Н. Цвет в изобразительном искусстве. – Минск: «Беларусь». 2005.
9. Нызанов М. Таңламалы шығармалары. VI т. – Нөкис: «Билим», 2017.
10. Нызанов М. Таңламалы шығармалары. VII том. – Нөкис: «Билим», 2018.
11. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Toshkent: «O‘zbekiston», 2021.
12. Ro‘ziyeva M. O‘zbek xalq qo‘shiq-larida rang simvolikasi. Avtoref. dis. ... falsafa.(PhD) fil.fan. – T.: 2017.
13. Рахманов К. Ақибет. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 1993.
14. Xrojiddinova M. O‘zbek tilida rang-tus bildiruvchi so‘zlar konnotatsiyasi. Avtoref.dis. ... falsafa.(PhD) fil.fan. – Qo‘qon: 2023.
15. Юсупова Б. Паремнология. Монография. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 2024, 340-б.
16. Юсупов И. Тумарис хэм баска поэмалар. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 1974.

**РЕЗЬЮМЕ.** Мақоллада қарақалпақ тилида сариқ, қизил, yashil, ko‘k, kulrang, yashil ranglarining ham ijobiy, ham salbiy ottenkaga ega bo‘lgan konnotativ ma’noli birliklar tarkibida ishtirok etishi, nutqning ta’sirchanligini ta’minlashga xizmat qilishi haqida mulohazalar keltirilgan.

**РЕЗЮМЕ.** В статье даются комментарии об участии желтый, красный, зеленый, синий, серый цветов в каракалпакском языке в составе коннотативных смысловых единиц, имеющих как положительные, так и отрицательные оттенки, которые служат обеспечению эффективности речи.

**SUMMARY.** The article provides comments on the participation of yellow, red, green, blue, gray colors in the Karakalpak language in the composition of connotative semantic units that have both positive and negative connotation, which serve to ensure the effectiveness of speech.

## QARAQALPAQ TILINDE ÓLSHEM ATAMALARÍNÍŇ FRAZEOLÓGIYALÍQ SÓZ DIZBEKLERI ARQALÍ AŇLATÍLÍWÍ

**Q.Bekniyazov** – filologiya ilimleriniń kandidati, docent  
*Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti*

**Tayanch so‘zlar:** so‘z birlikmalari, frazeologiya, qoraqalpoq tilidagi o‘lchov atamaları, vaqt, og‘irlik, uzunlik, makon, hajmni bildiruvchi so‘z va frazeologik so‘z birlikmalari.

**Ключевые слова:** словосочетания, фразеология, обозначения мер в каракалпакском языке, слова и фразеологические словосочетания, выражающие время, вес, длину, пространство и объём.

**Key words:** word combinations, phraseology, measurement terms in the Karakalpak language, and words and phraseological expressions denoting time, weight, length, space, and volume.

**Kirisiw.** Ertenen insaniyat tariyxınıń rawajlanıwı menen eń dáslep dógerek-átirapındaǵı nárselerdi ańlap, túsiniq bilgen. Tábiyattaǵı qubılıs, háreket ózgerislerdi hár qıylı ólshem birlikleri menen túsiniw arqalı belgili juwmaq shıǵarǵan. Bul, álbette, tillik birliklerde ólshemge qatnaslı birliklerdiń dáslep sóz formasında, erkin sóz dizbeginde, sońın ala turaqlasıwına alıp kelgen. Sol sebepli de, tilimizde turaqlasqan ólshem birlikler, teńewler, perifrazalar, metaforalar qalıplesip barıw menen, tilimizge tereń enisip, sińisip ketken.

Erte dáwirlerde waqıtı bildiretuǵın belgili bir ólshem birligi bolmaǵanı menen, *sekund, minut, saat* degen waqıt ólshemlerin shama menen boljap bilgen. Máselen, «sekund» túsiniǵın *qas qaǵım, kirpik qaqqansha, kózdi ashıp-jumǵansha, demniń arasında, qas penen kózdiń arasında* degen dene músheleriniń qıymıl-qozǵalı arqalı bildirgen. *Sekund* dep aytpaǵanı menen, «sekund» uǵımın aljaspay dál túsinişken. Minut penen saattı bildiriw ushın *bir et pisirim waqıt, bir kese chay ishim waqıt, tawıqtıń birinshi yamasa ekinshi shaqırǵanı* hám t.b. frazeologiyalıq

birliklerden paydalanılğan. Bul turaqlı sóz dizbekleri saattıń ornına júrgen. Adamlar belgili bir quralsız-aq waqıt ólshemin durıs ajırata bilgen.

Demek, adamzat qalıplesiw basqışlarında miynet penen shuǵıllanǵan, bir-biriniń pikirlerine qosımsha óz reakciyaların bildirgen, bul da óz gezeginde, tillik associyaciyalardıń júzege keliwine sebepshi boladı. Sonlıqtan, qanday da pikirdi bir-birine obrazlı, tásirli jetkeriwge óz-ózinen mıtájlik seziledi. Bul jaǵday ólshem atamaların anlatatuǵın frazeologizmlerdiń de qalıplesip, qatarınıń tolıǵıp barıwında belgili áhmiyetke iye dep bahalawǵa boladı.

**Ádebiyatlarǵa sholıw.** Túrkiy tillerindegi numerativlerdiń semantikalıq toparları haqqında ayırım pikirler ayılǵan. Máselen, ózbek tilindegi numerativlerdiń semantikalıq ózgeshelikleri, qollanıw shegarası P.Xamdamovtıń miynetinde hár tárepleme ashıp kórsetilgen [1].

Türkmen tilinde M.Penjaev numerativ sózlerdi *uzınlıqtı, awırılıqtı* hám *jámlewdi* bildiriwshi sózler dep úshke bólgen [2].

A.Bekbergenov házirgi qaraqalpaq tilindegi numerativlerdi anlatatuǵın mánilerine qaray ekige bólgen: 1. Anıq ólshem mánisindegi esaplıq sózler: a) uzınlıq ólshemleri: *metr, kilometr, gez, arshın* t.b.; b) awırılıq ólshemleri: *gramm, kilogramm, tonna, pud, batpan* sózleri házirgi onshakóp qollanılmaytın siyseri, *seri, qadaq, misqal* hám t.b. sózler; v) kólem, maydan ólshemleri: *tanap, gektar, sotıx* hám t.b.; g) waqıt ólshemleri: *saat, kún, hápte, ay, jıl, sekund, minut, sutka* hám t.b. 2. Anıq emes ólshem mánisindegi sózler: a) uzınlıq ólshemleri: *qulash, súyem, qarıs, eli, adım, shaqırım* hám t.b.; b) kólem ólshemleri: *top, topar, bólek, óris, pada, úyir, salım, qısım, oram, dáste, urtlam, tislem, asım, tartım* hám t.b. sózler [3].

Batpan awırılıq ólshem birliǵı sıpatında túrkiy qáwimlerde X-XI ásirlerden baslap belgili bolǵan hám qollanılatuǵın jerine qaray hár túrli muǵdardı bildirgen. Máselen, Shımbayda bir batpan 22 yamasa 24 kilogramdı, Qońıratta 20 kilogramdı, Ámiwdárya, Beruniy hám Tórtkúl rayonlarında 20 yamasa 22 kilogrammdı anlatqan [4]. Batpan sózinin etimologiyası boyınsha bir qatar pikirler bar. Máselen, ayırım izertlewshiler batpan/batman sózin bat feyiline (táreziniń tómen túsiwi) baylanıstradı. Basqa bir izertlewshiler túrkiy tillerde keń qollanılatuǵın bezben/bezmen «tárezi, salmaq ólshemi» sózine jaqınlastradı hám parssha vaznan «tárezi» sózinen keltirip shıǵaradı [5].

Ay menen jıl ishindegi ólshemlerdi naqlap dál ayırıw ushın *Ay, Kún, Sholpan, Jetiqaraqshi, Temirqazıq* sıyaqlı kóplegen aspan denelerin kóplep paydalanǵan. Olardıń kúnbe-kún aylıq, jıllıq qıymıl-qozǵalısların baqlap otırǵan.

Aspan denelerin jaqsı ajırata bilmegen xalıq, kóbinese tańnıń qalay atıw kórinisi menen belgilegen. Sol arqalı tilde frazalıq birlikler qalıplesken. Mısalı: *tań atpay, el turmay, tań qarańǵısında, tań ata, torǵay shırlıdap kele jatqanda, tań saz bergende, tań atıp kiyatırǵanda, tań bozarǵanda, tań sazarıp atqanda, tań sáhárde, qulqın sáhárde, tań aǵarıp atqanda, tańnıń atısı, kúnniń batısı* hám t.b.

**Talqılaw hám nátiyjeler.** Qaraqalpaq tilindegi ólshem atamaların keltirilgen pikirlerge súyenip tómendegi toparlarǵa bóldik hám olardı tilimizde qollanılatuǵın frazeologizmler mısasında úyreniwdi maqul kórdik.

Frazeologizmler sóz dizbekleri leksikalıq mánisi bir sózge barabar bolǵan eki yamasa onnan da kóp sózlerdiń dizbegi bolıp tabıladı.

Tań aǵarıp atqannan keyin, waqıt ólshemi kúnniń qıymıl-qozǵalıslı arqalı ólshenedi. Mısalı, *kún shıǵar*

*aldında, kún shıǵa, kún kóterile, kún shıqqanda, kún qıza, kún nayza boyı kóterilgende, kún arqan boyı kóterilgende, sáskede, sáske túste, túste, shańqay túste, tal túste, talma túste, tapaday tal túste, kún tóbege kelgende, kún tóbeden awǵanda, tús awa, kún enkeygende, kún bata, kún uyasına kirgende* t.b.

Kún uyasına kirgennen keyin, tún mezgili baslanadı. Bunı da xalıq birneshe mezgilge bólip qaraǵan. Máselen, *kún bata, keshqurın, keshke taman, kúnniń qızılı sóne, aqsham jımirayǵanda, alagewgimde, kóz baylana, qas qaraya, imirt jabıla, apaq-shapaqta, qızıl gewgimde, gewgim qarańǵısında, el jatpay(el jata), jeti qarańǵı tünde, jurt kózi uyqıǵa tirele, el shirt uyqıda jatqanda, mazalı uyqıǵa kirgen waqıtta, el bir uyqlap oyandanda, tún ortasında, tún ishinde, tańǵa bir uyqı qalǵanda, tańǵa jaqın, jılqı shaqırǵan gezde, eshek aqırǵanda, tawıq shaqırǵanda* dep bólgen. Geyde waqıt ólshemin bildiriw ushın *sham jaǵa, chay iship atırǵanda, el awız ashıp atırǵanda, tamaqtı endi ala bergende* dep iship-jew waqtın da paydalanǵan. Islam dininiń tarqalıwı menen baylanıslı namaz oqıw, oraza tutıw mezgilleri de qaraqalpaqlar ushın waqıt ólshemine aylanıp ketken. Máselen, *tań namazı, pesin* (kúnniń yarımı ótken waqıt), *úlken pesin, kishi pesin, sáske, sáske menen pesinniń arası, aqsham, awız ashar, quptan*(shama menen keshki saat jetiden onǵa deyin dawam etetuǵın waqıt), *namazlıger* (kún batıw aldındaǵı payıt), *namazsham* (kún batıp, qarańǵı tuse baslaǵan waqıt) din adamları ushın waqıt esaplanǵan.

Xalıq waqıt ólshemin qalay ajıratsa, jıl mezgillerin de júdá jetik bilgen. Bir jıldı, eń aldı menen, *báhár, jaz, gúz, qıs* dep tórt máwsimge bólip, onnan soń hár máwsimdi ishinde bir neshe bólekke bólgen. Máselen, báhárdi – *qar erip atqanda, báhár shıǵa, jazǵa salım* dep, jaz ayların – *jaz shıǵa, jaz ortasında, qırıq kúnlik shillede, jaz boyı, ulan jazǵa, ala jazday* dep, gúz ayların – *gúzge salım, jayma shuwaq, qońır gúzde, jer qara, kún jıllıda, gúzdiń qara suwıǵında* dep, al qıs máwsimin *qısqa salım, qıs tuse, qar jawa, qıs ortasında, qıstıń kózi qırawda, saqılǵan sarı ayazda, qıs boyı, ala qıstay* dep bólgen. Máselen, báhárdi *qara ózek jaqta, uzın sarıda, juwannıń sozılıp, jińishkeniń úzilgen waqtında, muz buzıla, mal balalap atırǵanda, tól alıp atırǵanda, egin egip atırǵanda, el qosqa shıqqanda, el jaylawǵa kósherde, iyt may jemeytuǵın waqıtta* degenlerdiń bári biziń ana tilimizdiń sonshelli baylıǵın kórsetedi. Sol sıyaqlı *pishen orıp atırǵanda, el jaylawda otırǵanda* degen birlikler jaz máwsimin, *oraq waqtında, egin jiynap atırǵanda, qoy qırqıp atırǵanda* degenler gúz máwsimin bildiredi.

Uzınlıq penen aralıqtı anıqlawda *eli, súyem, qarıs, ta-ban, adım, tutam, qushaq* sıyaqlı sózler qatnasqan. Mısalı, jılqınıń qazısın ólshegende tek ǵana qoldıń barmaqların paydalanǵan. Qazaqlardıń túsiginde qazınıń semizligin *bult, pishaq sırtı, qıl eli, jartı eli, shınashaq, bir eli, barmaq, eki eli, úsh eli, tórt eli, sınıq súyem, taban, sere* dep tallaydı. Bul ólshemler xalıq arasında eleǵe shekem saqlanǵan. Jipke *qarıs, tutam, qulash, sala qulash*, al shashılıp tógiletuǵın hám mayda nársege *tutam hám qushaq* sózleri qollanılgan. Máselen, *bir tutam, bir qushaq otın, qushaq-qushaq shóp* hám t.b.

Keńislik, kólemdi *iyne shanshar jer, qol sozım jer, qurıq taslam jer, bórık taslam jer, sidik shaptırım jer* dep bildirgen. Balalar asıq oynaǵanda óziniń asıǵı túsken jerin taban menen ólshegen. Hár balanıń tabanı ózine ólshem bolıp esaplanǵan. Ata jaǵınan ol maǵan *bir taban jaqın*. Onıń úyi bazarǵa *bir taban jaqınlaw* turadı degen gáplerdegi *bir taban jaqın* degen frazalıq birlikler de aralıq ólshemdi bildiredi.

Uzunlıq ólsheminde jerdi – *dawis jeter jer, oq jeter jer, oq boyı, kóz kórim (shalım, jeter) jer, ayaq jeter jer, iyek astı, iyek artpa jer, arqan boyı, shılbır boyı* dep mólsherlegen. Al kóship-qonıp kólik penen, at penen júretuǵın jerdiń qashılıǵın – *qozi kósh jer, bir kósh jer, jartı kósh jer, shalqar kósh jer, sáskelik jer, túslik jer, kúnlık jer, at tuyaǵı jeter jer, tay shaptırım, ǵunan shaptırım, at shaptırım (jeter) jer, bir qonar jer, ara qonıp jetetuǵın jer, ayshılıq jer, kóz kórmes, qulaq esitpes jer, qırıq kúnlık jol, altı aylıq jol, iyt ólgen jer* dep ólshegen.

Tereńlikti – adam boyı menen ólshegen. Máselen, suwdıń tereńligin *baqaydan, qızıl asıqtan (tobıqtan), dize-den, belbuwardan, kindikten, emshekten, ıyıqtan, tóbeden, adam boyı, adam boyınan asadı* dep shamalaǵan. Suw tereńligin at boyı menen de ólshegen. Máselen, *attıń shashaǵınan, attıń jelkesinen, tolarsıqtan, tilersekten, at bawırnan, záńgiden, qabırǵalıqtan (ayıldan), at kekilinen, at qulaǵınan, at boyınan asadı (keledi)* dep mólsherlegen. Biyiklikti – *tusaw boyı, nayza boyı, oq boyı, arqan boyı, qırıq boyı, baqan boyı, sıırıq boyı, qamıs boyı* dep ólshegen. Ótken ásirlerde uzunlıq ólshemge *kez, arshın, shaqırım* sózleri qollanılǵan.

Xalıqtıń buringı turmısında zattı kólemine qarap ajratqan. Ólshem hár zattıń kólemine qarap hár qıylı qáliplesken. Máselen, úy ishindegi adamlardıń mólsherin: *jalǵız baslı adam, bir top jan, toplı jan, bir qora jan, bir úyli jan* dese, onnan kóbisin *bir top (kisi, bala), bir awıl, bir qawım el, ruwlı el, duyım el, jalpaq el, qalıń el, aqarshaqar el* dep bildirgen. Maldı *bir qospaq, bir qora, bir otar (qoy), bir úyir, bir qos (julqı), bir qospaq, bir kele (túye), bir tabın (sıyır), bir eli (qulın), bas-ayaǵına oq shırqasa jetpeytuǵın jeli* dep bólgen.

Egislik jerdi – *bir taqta, bir tilik, bir aydam, bir moyın, bir qos, bir kesim, bir sala, bir atız, bir tanap* dep, egin ónimin – *bir keldek, bir dáste, bir baw, bir maya* dep, shópti – *bir orım, bir bókes, bir kópene, bir qushaq, bir shoshaq, bir shómeley* dep, suwdı – *bir urtlam, bir jutım, bir qulaq, bir iyin* dep, otındı – *bir qoltıq, bir qushaq, bir arga, bir teń* dep bólgen.

Tógilip-shashılatuǵın yamasa toplanǵan zatlardıń da óz ólshemleri bolǵan. Misalı, *bir uwıs, qos uwıs, bir shoqım,*

*bir sıǵım, bir sheńgel (jem), bir úzik, bir sabaq (jip), bir shoq (gúl), bir arqan (kir), bir iyirim, bir urshıq (jún), bir taraq, bir tabaq (qaǵaz), bir tartım (temeki), bir uwqalam (nasıbay), bir atım (nasıbay, oq), bir órim (qayıs), bir kiyer (kiyim), bir par (etik), bir jaǵım (otın), bir quyım (kerosin), bir úyim (tezek), bir túyir (dán), bir tal (shash, qabırǵa), bir buwma (aqsha), bir tay (gezleme), bir oram (temeki)* t.b.

Maldıń súti menen etinen islengen taǵamlarǵa baylanıslı *bir ilim (may), bir jayım, bir sıǵım (qurt), bir chaylıq, bir quyım, bir uytım (sút), bir jutım (qımız), bir qaynatar (irimshik), bir shayqam (may), bir japıraq, bir kesim, bir tuwram, bir asaytın, bir kesik, bir quwırdaqlıq, bir asım (et), bir jörgem, bir buwdam (ishek)* degen frazeologizmler qáliplesken.

Chay ishıp, jewge baylanıslı da kóplegen birlikler qollanılǵan. Misalı; *bir salım (duz, chay, may), bir úzim, bir tilim, bir sıındırım, bir shaynam (nan), bir asım (gósh, gúrish), bir ilim, bir jayım (nan), bir quwırım, bir shayqam, bir elek (biyday), bir tistem, bir shaǵım (qant), bir shımtım, bir qaynatım, bir taqta (chay), bir elek (un)* t.b.

Bir sózi menen dizbeklesip qollanılatuǵın ólshem birliklerin turaqlı sóz dizbekleriniń «Qaraqalpaq tiliniń orfografiyalıq sózliginde» 15 sóz dizbegin, «Qaraqalpaq tiliniń túsindirme sózliginde» 32 sóz dizbegin, al «Qaraqalpaq tiliniń frazeologiyalıq sózliginde» 45 sóz dizbegin ushıratıwǵa boladı.

Qaraqalpaq tilindegi ólshem birlikleri, tiykarınan, *bir sanlıǵı járdemi* arqalı jasaladı. Máselen, *bir qora jan, bir qora qoy, bir qulaq (suw), bir shúyke (jún), bir shaqsha (nasıbay), bir taqta (jer, chay), bir tilim (nan, tasba), bir atım (oq, nasıbay)* hám t.b.

**Juwmaq.** Juwmaqlap aytqanda, qaraqalpaq tilindegi frazeologiyalıq sóz dizbekleri hár qıylı ólshemlerdi bildiriw ushın qollanıladı.

Hár qanday tildiń sózlik quramında ólshemdi añlatıwshı sózler toparı boladı. Bunday sózler toparı janlı sóylew tilinde de, jazba stildiń túrlerinde de keń qollanıladı. Olar, birinshi gezekte, hár bir xalıqtıń kún-kóris, turmıstırishılıǵı menen tıǵız baylanıslı bolıp keledi. Sonlıqtan da, jámiyetlik turmıstıń rawajlanıwı menen ólshem atamaları da jańarıp, tolisip baradı.

#### Adebiyatlar

1. Hamdamov P. Hozirgi o'zbek tilida numerativler. – Toshkent: «Fan», 1993. 64-65-b.
2. Penjiev M. Házirki zaman túrkmen dilinde sanlar. – Cherjev: 1962, 142-147-b.
3. Bekbergenov A. Qaraqalpaq tilindegi sanlıqlar. – Nókis: «Qaraqalpaqstan», 1976, 24-25-b.
4. Дуйсенғалиев Дж. Постановка преподавания математики в дореволюционных школах Каракалпакии. – Нукус: 1960.
5. Севортян Э.В. Этимологический словарь тюркских языков. – Москва: «Наука», 1978.

**REZYUME.** Maqolada qaraqalpaq tilidagi o'ltchov nomlariga bog'liq frazeologizmlar tahlil qilingan. O'ltchov atamalariga oid frazeologizmlarning lingvokulturologik birlik ekanligi ilmiy asosda isbotlangan. Frazeologizmlarning lisoniy vazifalari haqida ilmiy xulosalar berilgan. O'ltchov atamalariga oid so'zlarning tilimizda erta davrlardan boshlab qo'llanilib kelinganligi va bunday so'zlarning qaraqalpaq tilida frazeologizmlar tarkibida ham ko'plab uchrashi ta'kidlangan. Shuningdek, qaraqalpaq tilining leksik tarkibida vaqt, og'irlik, uzunlik, makon, ko'lamni bildiruvchi so'z va frazeologik so'z birikmalarining shakllanishi va tilimizga singib ketishi chuqur tahlil qilingan.

**РЕЗЮМЕ.** В статье проанализированы фразеологизмы, связанные с названиями мер в каракалпакском языке. На научной основе доказано, что фразеологизмы, относящиеся к терминологии измерений, являются лингвокультурологическими единицами. Даны научные выводы о языковых функциях фразеологизмов. Отмечено, что слова, относящиеся к терминологии измерений, употреблялись в нашем языке с древних времён и что такие слова в каракалпакском языке также широко встречаются в составе фразеологизмов. Кроме того, подробно проанализировано формирование и закрепление в нашем языке слов и фразеологических словосочетаний, обозначающих время, вес, длину, пространство и масштаб, в лексическом составе каракалпакского языка.

**SUMMARY.** The article analyzes phraseological units related to measurement terms in the Karakalpak language. It is scientifically proven that phraseological units connected with measurement terminology are linguocultural units. Scientific conclusions are given regarding the linguistic functions of phraseological units. It is noted that words related to measurement terminology have been used in our language since ancient times, and such words are also widely found within phraseological units in the Karakalpak language. In addition, the formation and integration into our language of words and phraseological expressions denoting time, weight, length, space, and scale in the lexical composition of the Karakalpak language are thoroughly analyzed.